

Пресові джерела історико-культурної спадщини України

10 жовтня 2024 р. у рамках Міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація. Інтеграція у міжнародний бібліотечний простір» відбулося засідання секції «Пресові джерела історико-культурної спадщини України». До її роботи долучилися провідні науковці Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника (далі ЛННБ України ім. В. Стефаника), Національного університету «Львівська політехніка», Житомирського торговельно-економічного фахового коледжу Державного торговельно-економічного університету, Президії НАН України, Одеської національної наукової бібліотеки, Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі НБУВ). Обговорювалися нагальні питання, пов'язані з подальшим розвитком досліджень пресових джерел історико-культурної спадщини України.

З вітальним словом до учасників зібрання звернулася завідувачка відділу пресознавства НБУВ, докторка історичних наук **О. Вакульчук**, яка окреслила коло питань, запланованих до обговорення, представила учасників, визначила регламент. Заступниця генерального директора ЛННБ України ім. В. Стефаника з наукової роботи, докторка наук із соціальних комунікацій **Л. Сніцарчук** у своєму виступі «На шляху до творення цифрової історії української преси ХІХ–ХХ століть: інформаційно-дослідницькі практики Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника» доповіла про науково-бібліотечні проєкти ЛННБ України ім. В. Стефаника, зокрема стосовно цифрової репрезентації історії української преси минулих століть. Доповідачка наголосила: творення цифрової історії української преси – складний процес, який потребує значних зусиль і взаємодії бібліотечних установ. Консолідація зусиль усіх заінтересованих у цифровій репрезентації документів є важливою умовою забезпечення змістовності його наповнення. Учений секретар сектору координації наукових досліджень науково-організаційного відділу Президії НАН України, доктор історичних наук, старший науковий співробітник **Г. Я. Рудий** у доповіді «Структурний простір пресології: теоретичні і методологічні засади» розглянув питання структури пресології як системи наукових знань. У виступі йшлося про її характерні риси та функціональні ознаки. Доповідач наголосив на розробленні загальних теоретичних положень щодо структури пресології та її класифікаційної моделі. Викладене викликало жваву дискусію навколо понять «пресологія» і «пресознавство», стосовно об'єкта і предмета цих спеціальних наукових дисциплін. Г. Рудий зазначив, що, з наукового погляду, пресологія і пресознавство – це різні поняття, а основні розбіжності криються у предметі дослідження. Науковий співробітник відділу наукових досліджень української періодики НДІ пресознавства ЛННБ України ім. Стефаника, кандидат наук із соціальних комунікацій **Р. Бліхарський** окреслив проблематику наукових напрямів пресознавчих досліджень у контексті комплексного вивчення феномена преси і зацентрував увагу на перспективах інтеграції концептуальних засад та теоретико-методологічних підходів низки гуманітарних і суспільних наук у систему пресознавчих студій. Дослідник, відповідаючи на питання щодо поєднання чи розмежування пресології і пресознавства, зазначив, що це

питання є дискусійним і має вивчатися фахівцями і надалі. Професорка кафедри журналістики та засобів масової комунікації Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка», докторка наук із соціальних комунікацій, доцентка **О. Макарчук** розглянула процеси зародження національної ідеї в середовищі української спільноти Галичини кінця XIX – початку XX ст., стимуляцію та відображення цих зрушень на сторінках україномовних часописів. Доповідачка зробила висновок, що у добу Національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. західні українці виявилися достатньою мірою підготовленими завдяки пресі та подвижницькій діяльності політиків, митців, національної інтелігенції, зрощеної першими «будителями» національної свідомості (Руська трійця, І. Франко, М. Павлик та ін.), чії ідеї пропагувалися пресою.

Завідувачка наукового відділу національної бібліографії української преси НДІ пресознавства ЛННБ України ім. В. Стефаника, кандидатка філологічних наук, старша наукова співробітниця **Н. Кулеша** доповіла про вивчення контенту часопису «Українське Слово» (Берлін, 1921–1922), в результаті якого вдалося віднайти і проаналізувати мемуарні публікації В. Андрієвського, В. Леонтовича, І. Герасимовича, О. Мегаса. Було відзначено оперативність часопису «Українське Слово» й однойменного видавництва щодо оприлюднення означених матеріалів, з'ясовано реакцію визначних істориків, журналістів на ці публікації, наголошено на важливості мемуарної спадщини як історичного джерела. Провідна бібліотечарка відділу краєзнавства «Одесика» Одеської національної наукової бібліотеки **В. Стягайло** у доповіді «Щоденний політико-громадський часопис "Вільне життя" як історичне джерело» охарактеризувала щоденну громадсько-політичну газету соціал-демократичного спрямування «Вільне життя», яка виходила в Одесі з 31 березня по 10 вересня 1918 р.

Старший науковий співробітник НДІ пресознавства ЛННБ України ім. В. Стефаника, кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник **В. Габор** у доповіді «Творчість Олександра Архипенка в осмисленні Миколи Голубця (за публікаціями львівської преси міжвоєнної доби)» проаналізував публікації українського мистецтвознавця М. Голубця у львівській пресі міжвоєнної доби, присвячені осмисленню творчості Олександра Архипенка в контексті світового мистецтва. М. Голубець у своїх дослідженнях одним із перших глибоко проаналізував творчість і новаторство О. Архипенка в контексті розвитку нових мистецьких течій, поставив його на чільне місце у світовому мистецтві як творця нового стилю у скульптурі і довів його національне «Я». На запитання, чи комунікував М. Голубець з О. Архипенком, В. Габор відповів, що комунікація існувала лише у вигляді листування. Також доповідач висловив подяку працівникам відділу формування і використання газетних фондів НБУВ за надані першоджерела для дослідження зазначеної теми. Наукова співробітниця відділу науково-бібліографічної інформації НБУВ **А. Головащук** здійснила аналіз бібліографічних посібників української еміграційної преси в країнах Європи. Вона підкреслила, що українська еміграційна періодика, яка створювалася на теренах європейських країн і розвивалася за законами вільного суспільства, стала унікальним явищем національної культури України.

Провідна наукова співробітниця відділу зарубіжної україніки Інституту книгознавства НБУВ, докторка історичних наук **Т. Антонюк** у доповіді «Українське рідномовне шкільництво діаспори на сторінках журналу "Учительське

Слово"» (1955–1957, Торонто)» розглянула питання організації і розвитку українського національного шкільництва в діаспорі, що знайшло своє висвітлення на сторінках українського еміграційного часопису «Учительське Слово», зупинилася на здобутках рідної шкільної освіти в діаспорі, підкреслила її значення для затримання асиміляційних процесів серед українських громад в еміграції й поширення напрацьованого досвіду на теренах материкової України. Старша наукова співробітниця НДІ пресознавства ЛННБ України ім. В. Стефаника, кандидатка філологічних наук **О. Дроздовська** оприлюднила доповідь «Українські "листи з Далекого Сходу"» (Харбін, 1932) як історичне джерело», в якій проаналізувала зміст газети «Українські "листи з Далекого Сходу"». Доповідачка наголосила, що усі матеріали (історико-аналітичні розвідки, інформаційні замітки, кореспонденції, повідомлення та звернення редакції) газети «Українські "листи з Далекого Сходу"» є цінним джерелом для вивчення життя українців у Східній Азії у першій половині ХХ ст. Старша наукова співробітниця наукового відділу національної бібліографії української преси ЛННБ України ім. В. Стефаника, кандидатка наук із соціальних комунікацій **О. Середа** висвітлила обставини функціонування газети «Козацький Голос» (1919), яка є джерелом для вивчення військово-патріотичного виховання в Українській галицькій армії (УГА); проаналізувала структуру, контент видання, підкреслила його роль у підтримці морального та бойового духу українського вояцтва. Доповідачка відзначила, що низка порушених у виданні тем і проблем суголосні із сучасними воєнними викликами. Викладачка суспільних дисциплін ВСП «Житомирський торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ», кандидатка історичних наук, доцентка **М. Кругляк** розглянула особливості висвітлення сімейних конфліктів початку ХХ ст. на сторінках щоденної газети «Киевлянин». Було відзначено, що у газеті якнайширше подавалася різнопланова інформація про сімейні конфлікти початку ХХ ст., причини їхньої появи та способи розв'язання. Наукова співробітниця відділу наукових досліджень української періодики НДІ пресознавства ЛННБ України ім. В. Стефаника **О. Терещук** висвітлила дискусію на шпальтах чернівецького щоденника «Час» щодо понять «кобза» і «бандура», їх ототожнення та створення різновидів кобзи, підкреслила участь редакції у вирішенні цього дискусійного питання, адже ця полеміка не закінчилася перемогою жодної зі сторін, проте вона є цінним фактом у музикознавчому дискурсі з одного боку, та у пресознавчому – з іншого. Провідний науковий співробітник сектору суспільних наук науково-організаційного відділу Президії НАН України, кандидат історичних наук **І. Ткаченко** розкрив роль київських видань М. Грушевського у становленні і розвитку української преси. Було відзначено, що перенесення пресової активності до Києва сприяло зростанню числа україномовної періодики та її ролі в громадському житті.

У роботі секції активну участь взяли співробітники відділу пресознавства НБУВ. Молодший науковий співробітник, кандидат історичних наук **В. Гайдай** і молодша наукова співробітниця **Л. Білименко** підготували спільну доповідь «Польські газети міжвоєнного періоду у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського як джерело дослідження полоністики». Науковці проаналізували склад і зміст колекції польськомовних газет 1920–1930-х рр., які виходили на території радянської України і на українських землях під владою Польщі (Галичина та Волинь), а нині зберігаються у фондах НБУВ. Наукова співробітниця **О. Залізнюк** і молодша наукова співробітниця відділу

пресознавства **І. Швець** у спільній доповіді про науково-довідкове видання «Леся Українка на сторінках українських газет 1921–2021 років», розкрили можливості, які надає зазначена праця у науково-пошуковій роботі з дослідження життя і творчості Лесі Українки, охарактеризували структуру та інформаційне наповнення посібника.

Завідвачка відділу формування і використання газетних фондів НБУВ **Н. Носкіна** і науковий співробітник відділу пресознавства НБУВ, кандидат історичних наук **С. Дригайло** у доповіді «Газета "Україна" як джерело вивчення суспільно-політичного і культурного життя Української Народної Республіки (січень–лютий 1919 р.)» розглянули контент газети «Україна», визначили його місце як інформаційного джерела, котре висвітлювало суспільно-політичне, економічно-господарське, наукове, культурне життя Української Народної Республіки (УНР) на початку 1919 р.

Завершилося секційне засідання виступом завідувачки відділу пресознавства НБУВ **О. Вакульчук**. Вона доповіла про перспективні напрями роботи відділу пресознавства у царині історичних і бібліографічних досліджень української преси, охарактеризувала електронні та друковані бібліотечно-інформаційні ресурси газетної періодики, які планується створити фахівцями відділу впродовж 2025–2027 рр.

Доповіді супроводжувалися дискусіями, активним обговоренням актуальних питань пресознавства.

Ольга Вакульчук,
завідувачка відділу пресознавства,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського,
докторка історичних наук

**Українське книговидання XVI–XIX ст.
в європейському контексті:
450 років сталої традиції
«духовні зерна по світу розсівати»**

9 жовтня 2024 р. в рамках Міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація. Інтеграція у міжнародний бібліотечний простір» у читальній залі відділу стародруків та рідкісних видань Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі ІК НБУВ) відбулося засідання секції «Українське книговидання XVI–XIX ст. в європейському контексті: 450 років сталої традиції "духовні зерна по світу розсівати"». Захід був приурочений до 450-річчя запровадження книгодрукування на українських землях і публікації двох львівських видань друку Івана Федоровича, що побачили світ у 1574 р., – Апостола та Букваря.

До роботи секції в очному й онлайн форматах в якості доповідачів і слухачів долучилися представники українських і зарубіжних бібліотек, музеїв, освітніх